

DE BELEVING VAN INTIMITEIT EN SEKSUALITEIT BIJ BISEKSUELE VROUWEN^o

Daniëlle Hoogenboom¹, Katinka Damen¹, Wendy de Pree¹, Dieuwertje Swart¹ en Theo Sandfort²

Veel onderzoek naar de seksuele beleving van biseksuele vrouwen is er nog niet gedaan. In dit beschrijvend en exploratief onderzoek, waarvoor elf biseksuele vrouwen (10 vrouwen in de leeftijd van 20 tot 25 jaar en één vrouw van 49 jaar) mondeling zijn geïnterviewd, wordt getracht een antwoord te geven op de vraag: "Hoe beleven biseksuele vrouwen hun (bi)seksualiteit?" Uit de resultaten blijkt dat deze biseksuele vrouwen een positieve beleving hebben van hun biseksualiteit. Zij voelen zich meer verbonden met vrouwen dan met mannen. Het seksueel contact met vrouwen is knus, zacht, intiem en respectvol, terwijl het seksueel contact met mannen ruwer is en mannen vrouwen niet goed zouden aanvoelen.

Biseksualiteit is een veel beschreven onderwerp. Met name is er de laatste tijd veel onderzoek gedaan naar biseksuele mannen met betrekking tot de ziekte AIDS. Biseksuele mannen lopen namelijk in hun homo-relaties een verhoogd risico op een HIV-infectie en zij zouden het virus kunnen overbrengen door middel van hun heteroseksuele contacten met vrouwen naar de hetero-maatschappij (Weinberg, Williams & Pryor, 1994). Voor biseksuele vrouwen is er echter in het algemeen weinig aandacht geweest, doordat het risico voor een HIV-transmissie in seksuele contacten voor hen kleiner is.

Naast onderzoeken gericht op de ziekte AIDS is ook onderzoek gedaan naar de partnerkeuze van biseksuele mannen en vrouwen. Een belangrijke vraag in deze onderzoeken is of de persoonlijkheid of de sekse van een partner belangrijk is in de keuze voor een partner. Zo concluderen Ross en Paul (1992) in hun onderzoek naar de seksuele aantrekkingskracht van biseksuele mannen en vrouwen dat biseksuelen de persoonlijkheid van hun partners belangrijker vinden dan hun sekse. Dit komt ook naar voren in de interviews van Hansson (1990) met biseksuele mannen en vrouwen. Volgens deze mannen en vrouwen worden de seksuele gevoelens die zij beleven opgeroepen door persoonlijke eigenschappen. Uiterlijk is van belang voorzover dit niet sekse gebonden is.

Uit ander onderzoek is echter gebleken dat er

biseksuelen zijn die de sekse van hun partner juist wel belangrijk vinden. Weinberg et al. (1994) concluderen in hun onderzoek:

"Both bisexual men and women, however seemed to share the same traditional ideas about gender; for example, sex with men was described as more physical, with women as more intimate. Each gender was said to have something different or unique to offer which formed the basis of bisexual's dual attraction." (p.7)

In dit onderzoek wordt een beeld geschetst van de seksuele en emotionele beleving van biseksuele vrouwen. Met behulp van gesprekken met deze vrouwen wordt geprobeerd een antwoord te geven op de vraag: "Hoe beleven biseksuele vrouwen hun (bi)seksualiteit?". Om een beter begrip te krijgen van de vrouwelijk biseksualiteit is het in eerste instantie belangrijk om te weten hoe biseksuele vrouwen zelf biseksualiteit omschrijven en hoe zij tegen hun biseksualiteit aankijken. Ten tweede is het belangrijk te weten hoe zij in hun relaties met mannen en vrouwen aankijken tegen lichamelijke aantrekkelijkheid, intimiteit en seks. Ervaren biseksuele vrouwen verschillen tussen mannen en vrouwen en hoe omschrijven zij deze verschillen? Als laatste lijkt het belangrijk om te weten hoe biseksuele vrouwen hun toekomst zien. Wensen zij één mannelijke of vrouwelijke partner of willen zij juist met beiden tegelijk een relatie?

¹ M.W. Hoogenboom, K. Damen, W. de Pree, en D. Swart, studenten psychologie.

² Dr. Th.G.M. Sandfort, sociaal-psycholoog, NISSO en Werkgroep Homostudies, Universiteit Utrecht, Postbus 80140, 3508 TC Utrecht.

^o Dit artikel is gebaseerd op een onderzoek door de eerste vier auteurs uitgevoerd in het kader van de opleiding Sociale Wetenschappen aan de Universiteit Utrecht onder begeleiding van de vijfde auteur (Damen, Hoogenboom & Swart, 1996; De Pree, 1996). Geaccepteerd voor publicatie 9 januari 1998.

Methode

De gegevens voor dit onderzoek zijn verzameld door middel van mondelinge interviews. Er is voor interviews gekozen omdat biseksualiteit een onderwerp is dat voor veel mensen gevoelig kan zijn. Een persoonlijke inzet en een intensief contact is nodig om over dit onderwerp te kunnen spreken. Om het interview te structureren en om het diepgang te geven, is aan de respondenten eerst gevraagd om schriftelijk aan te geven hoe vaak zij bij een aantal centrale onderwerpen verschillende gevoelens ervaren. De verkregen gevoelsscores zijn vervolgens het startpunt voor vragen over de diepere betekenis van deze centrale begrippen.

De centrale begrippen die de respondenten achtereenvolgens zijn voorgelegd zijn: "Mijn biseksualiteit"; "Vrouwen tot wie ik mij emotioneel aange trokken voel"; "Seksueel contact met vrouwen"; "Mannen tot wie ik mij emotioneel aangetrokken voel" en "Seksueel contact met mannen". Deze centrale begrippen zijn in drie lijsten verwerkt met daarbij de verschillende gevoelens die door de respondenten beoordeeld moesten worden. Met deze procedure willen wij de verschillen in beeld brengen die biseksuele vrouwen ervaren tussen mannen en vrouwen.

De lijsten met de verschillende gevoelens (zie tabel 1) zijn ontleend aan de Zelf Confrontatie Methode van Hermans (Hermans en Hermans-Jansen, 1976). De lijst met gevoelens die Hermans gebruikt hebben wij overgenomen. Het gevoel 'aandacht' hebben we van de lijst afgehaald en het gevoel 'vreugde' hebben we veranderd in 'plezier'. Zes gevoelens werden toegevoegd die wij ook belangrijk achtten voor ons onderzoek, namelijk: 'saamhorigheid', 'vertrouwen', 'veiligheid', 'openheid', 'toewijding' en 'passie'. In totaal zijn er 30 gevoelens, 13 negatieve gevoelens en 17 positieve gevoelens. De sterkte waarmee bepaalde gevoelens ten aanzien van een centraal begrip ervaren worden, moest worden uitgedrukt op een schaal lopend van 'niet van toepassing' (0) tot 'het gevoel altijd ervaren' (5).

De respondenten in dit onderzoek zijn vrouwen die in het verleden zowel met mannen als met vrouwen seksuele contacten hebben gehad en die deze contacten ook wat de toekomst betreft voor mogelijk houden. Via vrienden en kennissen bereikten wij een aantal van elf biseksuele vrouwen die bereid waren mee te werken aan ons onderzoek. Tien respondenten waren tussen de 20 en 25 jaar oud en een respondent was 49 jaar. Alle geïnter-

viewden hebben een hogere opleiding genoten (HBO of Universiteit) of zijn hier nog mee bezig. Alle respondenten, op één na, wonen op zichzelf. Omdat de groep biseksuele vrouwen klein is, kan ons onderzoek niet representatief zijn voor de gehele populatie biseksuele vrouwen. Dit is echter geen probleem daar wij niet streven naar generalisatie maar naar een inhoudelijke verkenning.

De drie lijsten werden aan het begin van het interview achter elkaar aangeboden en vormden de basis voor het interview. We vroegen de vrouwen eerst naar hun biseksualiteit en hoe zij deze ervaren. Daarna vroegen wij hen op basis van de gevoelsscores hoe zij de verschillen in emotionele en seksuele beleving tussen mannen en vrouwen zouden uitleggen. Aan de respondenten die verschillen ervaren bij mannen en vrouwen stelden we vervolgens de vraag of er bij een persoon op lichamelijke aantrekkelijkheid gelet werd, en zo ja, of er verschillen werden ervaren bij mannen en vrouwen. Aansluitend op de vraag over de seksuele beleving werd aan alle respondenten vervolgens gevraagd of ze verschillen ervaren wanneer ze met een man of vrouw vrijden. Om het interview af te ronden werd er gevraagd naar het ideale toekomstbeeld van de vrouwen.

Om los van de afzonderlijke interviews vast te stellen in hoeverre de centrale begrippen verschillend beleefd worden, zijn de positieve en negatieve gevoelens ook op groepsniveau bekeken. Hierbij is gebruik gemaakt van een onafhankelijke t-toets. Met behulp van deze toets wordt gekeken naar significante verschillen tussen mannelijke partners en vrouwelijke partners in de globale beleving van het emotioneel en seksueel contact. Daarnaast wordt er naar de gevoelens afzonderlijk gekeken om te zien of er gevoelens waren die door de respondenten meer bij mannen of bij vrouwen beleefd werden (tabel 1). T-kritiek in deze t-toets is 2.228 en $p < 0.05$. T-kritiek is 3.169 voor $p < 0.01$ en T-kritiek is 4.587 voor $p < 0.001$.

Achtereenvolgens wordt besproken hoe de geïnterviewde vrouwen hun biseksualiteit ervaren, de betekenis van lichamelijke aantrekkelijkheid, de beleving van intimiteit met mannen en met vrouwen, en de beleving van seksualiteit. Afgesloten wordt met het beeld dat de vrouwen hebben van hun seksuele en relationele toekomst.

Mijn biseksualiteit

Allereerst gaven de vrouwen een omschrijving van

biseksualiteit. Het merendeel noemt dit het vermogen 'iets' met mannen en vrouwen te kunnen hebben. Dit iets zou een liefdesrelatie kunnen zijn, maar ook een seksuele relatie. Een minderheid van de vrouwen omschrijft hun biseksualiteit niet in termen van mannen en vrouwen. Voor hen is er geen onderscheid tussen mannen en vrouwen, zij spreken liever over mensen: "Liefde voor mensen", "Heel veel keus" en "Ik val op persoonlijkheden".

Het ontdekken van hun biseksualiteit was voor de meeste vrouwen iets heel gewoons: "Ik heb nooit zoiets gehad van goh, wat ben ik nou anders, wat ben ik nou raar, nee". Enkele vrouwen die het ontdekken van hun biseksualiteit niet gewoon vonden gaven verschillende antwoorden. Voor de één was het verwarrend: "Heb ik een beetje zo'n crisis

over gehad wel. Ik had het gevoel dat ik moest kiezen". terwijl een ander het fijn vond eindelijk een naam te hebben voor de gevoelens: "Ik ben niet lesbisch, maar ik voelde ook wel dat ik niet hetero was. Ik schipperde er een beetje tussen in. Ik ben niet lesbisch en niet hetero".

De resultaten, zoals deze uit de lijst naar voren kwamen, laten een overwegend positieve beleving van biseksualiteit zien. De positieve gevoelens komen in sterke mate voor (gem=3.32) en de negatieve gevoelens beduidend minder vaak (gem=1.02). De positieve gevoelens die sterk ervaren worden zijn: 'plezier', 'vrijheid', 'genieten', 'liefde' en 'innerlijke warmte'. 'Teleurstelling' en 'onzekerheid' zijn de meest genoemde negatieve gevoelens (zie tabel 1).

Tabel 1: Gemiddelde positieve en negatieve gevoelsscores bij "Mijn biseksualiteit". "Mannen/vrouwen tot wie ik mij emotioneel aangetrokken voel" en "Seksueel contact met mannen/vrouwen"

Gevoelens	Mijn biseksualiteit	Emotionele aantrekking		Seksueel contact	
		man	vrouw	man	vrouw
Positief:					
zorgzaamheid	2.27	2.82	3.64	3.00	3.00
plezier	4.10	3.45	3.64	3.91	4.09
vrijheid	4.10	3.36	3.45	2.45*	3.45*
eigenwaarde	3.18	3.18	3.55	3.64	3.55
geluk	3.27	3.55	3.73	3.36	3.55
genieten	3.91	3.64	3.91	3.36	4.00
liefde	3.82	3.27	3.45	3.64	3.73
saamhorigheid	2.36	2.45*	3.73*	3.00	3.64
vertrouwen	3.27	2.82	3.45	3.09	3.64
veiligheid	2.45	3.09	3.45	3.27	3.27
innerlijke warmte	3.91	3.36	3.91	3.18	3.64
energie	2.45	4.00	3.64	3.55	3.91
innerlijk rust	3.50	2.73	2.64	2.18	2.36
openheid	3.54	2.82	3.18	3.27	3.55
passie	3.54	3.27	3.36	3.91	4.09
toewijding	3.18	3.09	3.27	3.36	3.45
opwinding	3.64	3.09	3.27	3.82	4.00
gemiddelde score	3.32	3.00	3.29	3.12	3.37
Negatief:					
innerlijke spanning	1.18	2.55	2.55	2.45	2.73
machteloosheid	0.82	1.45	1.64	1.55	1.09
angst	1.10	1.82	1.73	1.64	1.64
zorgen	1.10	2.09	1.82	1.91	1.64
dat ik mezelf niet ben	0.91	1.64**	0.82**	1.73*	1.09*
ongelukkig zijn	0.82	1.91***	1.00***	1.82**	0.91**
schuldgevoelens	0.64	0.91	0.91	1.18	1.27
eenzaamheid	1.27	1.73	1.18	1.64	1.36
minderwaardigheid	0.55	1.18	0.91	1.18	1.18
neerslachtigheid	0.77	1.73**	0.82**	1.09	0.91
teleurstelling	1.73	2.59	2.09	2.27	1.64
onzekerheid	1.73	2.36	2.55	2.09	2.05
innerlijke leegte	0.73	1.55*	0.82*	1.45	1.00
gemiddelde score	1.02	1.81	1.45	1.69	1.42

* p<.05; ** p<.01; *** p<.001 voor N = 11. Gemiddelden van de frequentie waarmee gevoelens ten aanzien van verschillende onderwerpen ervaren worden. nooit (0) - altijd (5).

Een reden voor deze positieve beleving van biseksualiteit, is volgens de biseksuele vrouwen de overheersende positieve reactie van de omgeving. Een enkele negatieve reactie wordt wel genoemd: *"Ik heb wel een vriendin van mij meegemaakt, die zelf lesbisch is en die had echt zoiets van: je wilt gewoon niet kiezen, je wilt gewoon niet toegeven dat je lesbisch bent"*. Van alle vrouwen vertelt één vrouw dat zij haar omgeving niets durfde te vertellen, zij vond de stap die ze dan zou moeten nemen te groot: *"Dat zijn de mensen die je het langste kent, eigenlijk al vanaf dat je klein bent en daar is juist de barrière zo groot om het te vertellen"*. Zij noemt juist het gevoel "vrijheid" een reden voor haar positieve beleving: *"Je hebt de vrijheid om gewoon naar een persoon te kijken. Als je hetero bent dan vallen vrouwen af en ik heb de vrijheid om ook de karaktertrekken en de goede eigenschappen van de vrouw te gaan zoeken"*.

Lichamelijke aantrekkelijkheid

De vraag "Let je op lichamelijke aantrekkelijkheid bij personen?" antwoordden alle vrouwen met 'ja'. Hieruit kan geconcludeerd worden dat lichamelijke aantrekkelijkheid voor alle vrouwen belangrijk is. Een aantal zegt hierbij geen verschillen te ervaren tussen mannen en vrouwen. Voor deze vrouwen is een persoon gewoon aantrekkelijk of niet: *"Het gaat om een bepaalde uitstraling die iemand mooi maakt of niet"*. *"Dat iemand gewoon lekker in zijn vel zit, ik moet wel iets mooi aan iemand vinden"*. Een kleine minderheid noemt wel verschillen tussen mannen en vrouwen in lichamelijke aantrekkelijkheid. Ze zien het liefst een vrouw met vrouwelijke, ronde vormen, waarbij een vrouw als mooier wordt ervaren dan een man: *"Ik vind vrouwenlijven veel mooier dan mannenlijven"*. Een vrouw zegt te vallen op de stereotype lesbische vrouw: *"Dat is echt heel typisch, ik val op echte potten, stereotype. Niet allemaal met kort haar of zo, maar stoere vrouwen met power. Lange vrouwen die een stoere houding hebben"*. Het lichaam van een vrouw is voor deze biseksuele vrouwen een belangrijk gegeven in het uitzoeken van een partner. Over een mannenlichaam wordt anders gedacht: *"Het maakt me niet uit of hij nu kaal is of blond of zwart, maar bij vrouwen heb ik zoiets van ja, die moet wel rond en zacht zijn"*.

Intimiteit

De respondenten ervaren gemiddeld genomen evenveel positieve gevoelens ten aanzien van inti-

miteit met mannen en intimiteit met vrouwen. Hetzelfde geldt voor het gemiddelde negatieve gevoel. Als naar de verschillende gevoelens afzonderlijk wordt gekeken, blijken er wel enkele verschillen. Een gevoel dat ten aanzien van intimiteit met vrouwen statistisch significant wordt ervaren is 'saamhorigheid'. De gevoelens 'neerslachtigheid', 'innerlijke leegte', 'dat ik mezelf niet ben' en 'ongelukkig zijn' komen sterker voor bij mannen. In tabel 1 worden deze gevoelens weergegeven. Bekeken vanuit deze afzonderlijke gevoelens lijkt de beleving van intimiteit met mannen negatiever te zijn. Deze verschillen in beleving van intimiteit met vrouwen en met mannen wordt in de gesprekken met de vrouwen verduidelijkt. Volgens de vrouwen staan ze met andere vrouwen meer op hetzelfde niveau omdat ze zelf ook vrouw zijn. Onder andere wordt gezegd dat in een relatie met een vrouw weinig woorden nodig zijn om elkaar te begrijpen. *"Van nature denk ik dat je al het gevoel hebt dat een vrouw dichterbij staat..."*. Mannen zijn moeilijker in de omgang: *"Mannen zitten emotioneel heel anders in elkaar en dus is het altijd uitvissen; je hebt verschillende visies"*. *"Ik ben wat banger voor mannen. Ik vind mannen wat enger. Ik ben dan wat onzekerder"*.

Eén vrouw geeft haar negatieve ervaringen met mannen als een verklaring: *"Op de een of andere manier durf je jezelf niet over te geven omdat je het gevoel hebt dat er iets heel vies gaat gebeuren"*.

De beleving van intimiteit met mannen is niet voor alle vrouwen even sterk negatief. Eén vrouw heeft het gevoel meer met mannen op één lijn te zitten: *"Mannen tot wie ik mij emotioneel aange trokken voel zitten op dezelfde golflengte, daarbij voel ik mij goed"*.

Seksueel contact

Alle vrouwen ervaren gemiddeld evenveel positieve gevoelens bij het zich seksueel aangetrokken voelen tot mannen en het zich seksueel aangetrokken voelen tot vrouwen. Hetzelfde geldt voor de negatieve gevoelens. Voor de gevoelens afzonderlijk blijkt dat seksueel contact tussen mannen en vrouwen niet geheel identiek beleefd wordt. Met name komen de gevoelens 'dat ik mezelf niet ben' en 'ongelukkig zijn' vaker voor bij mannen. Het gevoel 'vrijheid' komt vaker voor bij vrouwen (zie tabel 1).

In het interview geven de vrouwen verschillen aan in hun beleving van de seksuele contacten. 'Saamhorigheid' wordt door de vrouwen in het interview veel genoemd als verklaring voor een ver-

schil tussen mannen en vrouwen. Zij geven hierbij de volgende verklaring: *"Het is veel leuker met vrouwen, allebei hetzelfde lichaam en allebei dezelfde gevoelens en zo, zelfs de lichamelijke reacties en ja...toch gelijkwaardig allebei"*. Seks met vrouwen zou emotioneler, knusser, zachter, intiemmer en respectvoller zijn dan seks met mannen. Er zou meer vrijheid beleefd worden in aanwezigheid van vrouwen.

De meeste respondenten vinden dat in vergelijking met vrouwen, mannen meer op seks, klaarkomen en geslachtsdelen gericht zijn. Mannen zouden hierbij niet goed aanvoelen wat vrouwen willen. *"Je hoeft niet aan te geven dat er dingen zijn die je wel of niet wilt, want dat merken vrouwen van elkaar veel sneller, heb ik het gevoel. En mannen moet je dan een beetje richtlijnen meegeven"*. Seks met mannen is volgens hen kort en hevig en seks met vrouwen vaak langer en rustiger.

Een kleine meerderheid geeft aan dat op seksueel gebied vrouwen mooier en zachter zijn en mannen sterker. *"Een vrouw is veel zachter en die heeft veel mooiere vloeiendere lijnen, is veel knuffeliger, kletst veel, ja daar kan je de hele nacht mee doorgaan. De man, ten minste mijn ervaringen betreft dan vind ik dat ook prima, want anders zou ik dat niet doen, dan is het heel heftig, dan is het weer slapen, dan is het daarna weer heftig of gewoon, het sterke van de man wordt steeds weer benadrukt"*.

Toekomstbeeld

Het toekomstbeeld van deze biseksuele vrouwen is erg uiteenlopend, maar is wel in te delen in twee groepen. De helft van de vrouwen kiest voor een toekomst waarbij er één partner in het spel is. Een kinderwens wordt als een reden opgegeven om bij iemand van het andere geslacht te blijven. Voor hetzelfde geslacht wordt gekozen omdat er met vrouwen goede ervaringen waren geweest: *"Zoals ik er nu tegen aankijk bevalt een relatie op zich met een vrouw beter dan met een man"*.

De andere helft van de vrouwen geeft aan dat zij in de toekomst graag een vrije relatie zouden zien, waarbij zowel seksuele contacten en relaties met mannen en vrouwen mogelijk zijn. *"Ik ben niet monogaam en dat wil ik ook nooit worden"*. Een deel van deze vrouwen kiest voor een relatie met een man. Naast deze relatie willen zij ook een betrokkenheid hebben met een vrouw. *"Een vriend waar je desnoods mee gaat samenwonen, voor de heftigheid, want ik heb toch dat mannelijk deel*

nodig. Dat stoeien af en toe en het uit kunnen leven. Maar voor de emotionele kant is het vaak ook belangrijk dat je vrouwen hebt waar je je verbonden mee kan voelen". Een vrouw noemt juist het tegenovergestelde *"Ik zou met een goede vriendin van me samen gaan wonen en een kind nemen en daarnaast wel af en toe een relatie met een kerel"*.

Discussie

We kunnen nu een antwoord geven op de probleemstelling: *"Hoe beleven biseksuele vrouwen hun seksualiteit?"*. Tegenover hun beleving van biseksualiteit staan de vrouwen positief; de positieve gevoelens worden gemiddeld regelmatig beleefd en negatieve gevoelens worden bijna nooit beleefd. Over het algemeen beleven de vrouwen in ons onderzoek vrouwen positiever dan mannen. In de gesprekken geven ze aan dat zij zich met vrouwen meer verbonden voelen. Zo noemen zij seks met vrouwen knus, zacht, intiem en respectvol. Seks met mannen is ruwer en mannen zouden vrouwen niet goed aanvoelen.

Gemiddeld genomen ervaren de respondenten zowel de positieve als de negatieve gevoelens ten aanzien van intimiteit met mannen en intimiteit met vrouwen in gelijke mate. Hetzelfde geldt voor het zich seksueel aangetrokken voelen tot mannen en tot vrouwen. Enkele afzonderlijke gevoelens worden wel sterker beleefd. Ten aanzien van intimiteit met vrouwen wordt het gevoel 'saamhorigheid' meer beleefd en ten aanzien van intimiteit met mannen worden de gevoelens 'dat ik mezelf niet ben', 'ongelukkig zijn', 'neerslachtigheid' en 'innerlijke leegte' meer beleefd. Ten aanzien van het seksueel aangetrokken zijn tot vrouwen wordt het gevoel 'vrijheid' meer beleefd en ten aanzien van het seksueel aangetrokken zijn tot mannen worden de gevoelens 'dat ik mezelf niet ben' en 'ongelukkig zijn' meer beleefd. Vrouwen roepen in ons onderzoek onder biseksuele vrouwen meer positieve gevoelens op dan mannen.

Aansluitend bij de meer positieve beleving van vrouwen doet de vraag zich voor waarom deze biseksuele vrouwen in mannen geïnteresseerd zijn. Hiervoor zijn verschillende verklaringen mogelijk. Als eerste kan het zijn dat mensen niet altijd op de ideale partner verliefd worden. Vrouwen kunnen dan ideaal lijken ten opzichte van mannen, biseksuele vrouwen hebben nu eenmaal een vermogen om op mannen en vrouwen te vallen. De ideale partner wordt niet altijd gevonden. Als zodanig kan het vermogen om op mannen en vrouwen verliefd

te worden zowel biologisch als sociaal bepaald zijn. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat de geïnterviewde vrouwen iets missen als ze alleen bij vrouwen zijn. Ze missen iets wat vrouwen hen niet kunnen geven en wat wel bij mannen te vinden is. Dit zou met name kunnen gelden voor de vrouwen die in hun relaties mannen en vrouwen tegelijk nodig hebben. Een suggestie voor een volgend onderzoek is eens te bekijken wat het is wat biseksuele vrouwen missen bij alleen een vrouw of alleen een man en waarom sommige vrouwen er dan voor kiezen een relatie met beide seksen aan te gaan.

Er kunnen ook culturele invloeden zijn waarom biseksuele vrouwen voor mannelijke partners kiezen. De waarden en normen die in onze opvoeding naar voren komen hebben vaak te maken met een man en vrouw die samen een gezin hebben. Sommige biseksuele vrouwen kiezen om deze reden toch voor een man. Daarbij speelt ook de kindwens die bij een aantal van onze respondenten al naar voren komt. De makkelijkste manier om aan kinderen te beginnen is toch met een man.

Uit onze gesprekken is meer informatie over vrouwen dan over mannen naar voren gekomen. De gevoelens over mannen werden afgeleid van de gevoelens over vrouwen. Hier vinden we nu nog een reden waarom onze respondenten positiever tegenover vrouwen staan. Zij praten alleen over mannen in de context van vrouwen. met andere woorden zij vergelijken in hun hoofd de mannen al met vrouwen. Heteroseksualiteit wordt in het algemeen als normaal ervaren, hierdoor zouden de respondenten het gevoel kunnen hebben om meer over de homoseksuele kant van 'het biseksueel zijn' te moeten vertellen. Het kan ook zijn dat deze vrouwen dachten dat de vraag naar het homoseksuele aspect belangrijker was dan het heteroseksuele.

Onze bevindingen sluiten aan bij de literatuur uit de Verenigde Staten. Bressler en Lavender (1986) geven in hun onderzoek weer dat vrouwen vinden dat mannen dominantier zijn op het gebied van seks. Het seksueel contact met vrouwen is rustiger, voorzichtiger en zachter. Vrouwen knuffelen, strelen en omhelzen meer. Het vrijen met een vrouw beschrijven zij als 'echt vrijen' en iets wat je 'samen doet'. Weinberg et al. (1994) beschrijven in hun onderzoek ook dat vrouwen het lichaam van een andere vrouw als vertrouwd ervaren; ze begrijpen dit lichaam beter en ze herkennen de seksuele reacties omdat ze deze ook zelf zo ervaren. Seks met een man zou daarentegen heter, intenser, spannender en passievoller zijn. Mannen zijn meer opgewonden en hebben meer seksuele energie dan

vrouwen. Op het emotionele vlak vinden biseksuele vrouwen mannen onpersoonlijker en ongevoeliger. Zij hebben meer lustgevoelens en de relatie is meer berust op seks. Vrouwen echter zijn zorgzamer, behulpzamer, guller, emotioneler, liefdevoller en meer open.

Als laatste willen wij met ons onderzoek nog een vergelijking maken met een onderzoek van Kuppens (1995, 1996). Zij gaf een beschrijving van twee typen biseksuelen. Een 'seriële' biseksueel, een persoon die genoeg heeft aan één relatie en een 'parallele' biseksueel, iemand die behoefte heeft aan relaties met mannen en vrouwen tegelijk. In ons onderzoek kan dezelfde indeling gemaakt worden. De ene helft van onze respondenten ervaart geen verschil in lichamelijke aantrekkelijkheid en in seksueel contact en wil in de toekomst een monogame relatie. De andere helft daarentegen ervaart wel verschillen in lichamelijke aantrekkelijkheid en seksueel contact en kiezen voor een toekomst met beide seksen. Deze gegevens maken duidelijk dat biseksualiteit door vrouwen op uiteenlopende wijze wordt vormgegeven en ervaren.

Summary

The experience of intimacy and sexuality of bisexual women.

There is not much research into the sexual experience of bisexual women. This descriptive and exploratory study attempts to answer the question: "How do bisexual women experience their (bi)sexuality?" For this study eleven bisexual women have been interviewed (ten of them aged between 20 to 25, and one woman aged 49). They seem to have a positive attitude towards their bisexuality and they feel a special bond with other women. The sexual contact with women is experienced as cosy, soft, intimate and respectful, while the contact with men is rougher and men would not sense women properly.

Literatuur

- Bressler, L.C. en A.D. Lavender (1986). Sexual fulfilment of heterosexual, bisexual and homosexual women. *Journal of Homosexuality*, 12: 109-122.
- Damen, K., M.W. Hoogenboom en D. Swart (1996). *Buitengewoon Intiem. Hoe beleven biseksuele vrouwen hun seksualiteit?* Faculteit Sociale Wetenschappen, Utrecht.
- Hansson, H. (1990). *Biseksuele levens*. Orlando, Amsterdam.
- Hermans, H.J.M. en E. Hermans-Jansen (1976). *De methode van zelfconfrontatie in de praktijk: De procesbevordering van Charlotte*. Swets & Zeitlinger, Amsterdam.
- Kuppens, A. (1995). *Biseksuele identiteiten: tussen verlangen en praktijk*. Wetenschapswinkel, Nijmegen.
- Kuppens, A. (1996). Biseksuele identiteiten: tussen verlangen en praktijk. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 20: 338-348.
- Pree, W. de (1996). *Biseksualiteit, een bevredigende keuze*. Faculteit Sociale Wetenschappen, Utrecht.
- Ross, M.W. en J.P. Paul (1992). Beyond gender: the basis of sexual attraction in bisexual men and women. *Psychological Reports*, 71: 1283-1290.
- Weinberg, M.S., C.J. Williams en D.W. Pryor (1994). *Dual Attraction: understanding bisexuality*. Oxford University Press, New York.